

פרשת ויחי

פסק לג

מח (ד) וישלח ישראל את ימינו וגו'. בכל מקום יד ימין טפי משוכח משמאל, לענין עבודה (א) ולענין הזאה (א) ולענין ברכה (ב). מכאן פסק אפי' איטר יד קודמת [ימין] בין לעבודה בין להזאה (ג) בין לברכה (ד) בין לנטילת לולב (ה), לבר מתפילין לפי שגילה הקב"ה ידכה פי' יד כהה (ו).

(ז) יברך את הנערים. אם בירך את יוסף מה עשו הנערים אצלו. וי"ל לפי שראה יעקב שבניו לא היו ראויים לברכה עד שיוסף התפלל עליהם וזכו בתפלתו, שהרי כתיב ויגש ומצינו הגשה לתפלה אז בירך את יוסף על שהתפלל וראה ששרתה עליו רוח הקודש וכרך גם את הבנים, ומגיד שבחו של יוסף שנהג בנימוס לאביו אתה שמת את ידך על ראש בני הנני משים ידך על ראש בניך. ומכאן נוהגים להשים יד על הילדים המברכים (י). וידגו לרוב. לשון דגים, מה דגים אין עין הרע שולט בהן אף זרע יוסף (ח). וידגו לרוב, לרב כתיב, שיכנסו לארץ לר"ב שנים דאז ידגו בקרב הארץ (ט).

פסק לד

נ (י) ויעש לאביו אבל שבעת ימים. מכאן פסק אבלות שבעה (י). אבל רבותינו אמרו (יא) מהכא (ויקרא ח לג) ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים. ולמה אבלות ז' ימים

(א) זבחים כד. מנחות ו. (ב) כ"כ בלקח טוב. ובשכל טוב כתב ולברכת המזון. והוא בברכות נא. בכוס של ברכה נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין. וכן בברכת הריח כשמברך עליו נוטלו בימינו בברכות מג: וכתב שם הראב"ה סי' קכ שמעינן שכל דבר של ברכה ושל מצוה ראוי לו שיאחז בימין, וכ"כ בפסקי תוס' ברכות (הנדרס בתוס' ר"י מפריש) ימין חשוב למצוה. וכ"פ בשו"ע או"ח סי' רו סעי' ד כל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו צריך לאוחזו בימינו כשהוא מברך. (ג) פי' השולט בשתי ידיו דחכמים מכשירין אותו לעבודה, אבל איטר גמור פסול לעבודה כדאמרי' בבכורות מה:: (ד) אבל בשו"ע או"ח סי' קפג סעי' ה כתב יש מי שאומר שאם המברך איטר אוחז הכוס בימינו שהוא שמאל כל אדם. וכ"כ בב"י בשם שבלי הלקט, ובמג"א שם סק"ט שבשבלי הלקט שלפנינו לא כתב כלום מזה, כוונתו לש"ל הקצר. אבל בשבלי הלקט שלפנינו כ"כ בס"י קנו, וטעמו הוא כדעניא גבי תפילין איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו כמ"ש בהערה יב בשם כ"י. ויותר אסבר ליה הש"ל בס"י שסה בדין איטר בלולב שפוסק שנוטלו בשמאל וכתב דהטעם דנוטל הלולב בימין הרי הוא נוטל כלאחר יד, אבל היכא דהקפיד הכתוב על ימין כגון מצורע וגם עבודה ככהן התם ימין דוקא הוא עיי"ש, וכן י"ל נמי טעמו בכוס של ברכה שנוטלו בשמאל כדי שיהא נטילה חשובה ולא כלאחר יד. וכזה כתב בשו"ע הרב סי' קפג סעי' ז אוחז בשמאל "שהיא חשובה אצלו". ודעת רבינו דבכל מקום ימין טפי משוכח משמאל ואפי' באיטר נמי הימין יותר חשוב דילפינן כל התורה מעבודה דיד ימין חשיבא ולא מטעם שיהא נטילה חשובה. (ה) וכ"כ רבינו בפ' אמור בפסק רכב. (ו) מנחות לו. (ז) וכ"כ רבינו אפרים פרשת נשא עמוד סו, רגילין כשמברכין את הנערים כשיוצאים מבית הכנסת, משימין היד על ראשם. ועי' בדברי רבינו בפ' נשא בפסק רנב הערה ה. (ח) ברכות נה:: (ט) ומתורץ בזה קושית ר"י החסיד למה לא אמר על הארץ, עי' פענח רזא ומו"ז. (י) פרקי דר"א פי"ז ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה מד"ר פ' ק אות ז תנחומא אות יח. (יא) ירושלמי מו"ק ומד"ר ומדרש תנחומא שם.

כנגד ז' ימי המשתה יב), ד"א כנגד שבעת ימי בראשית יג). אמר הק' בעולם הזה אתם מצטערין על הצדיק ומצטערין ומתאבלין עליו ז' ימים, לעתיד לבא (ירמיה לא יב) והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגוגם, וכן בזכות זה מנחם את ציון שני' (ישעיה נא ג) כי נחם ה' את ציון יב).

יב) ויעשו בניו לו כן כאשר צום. פי' רש"י שכך ציום שלא ישא אותו איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען אלא אתם. ותימה דהא אמרין בהגדה ד' גבי יהודה בת איש כנעני מתרגמין תגרא דקפיד איך ישא יהודה בת כנעני א"כ איך נשאו השבטים [לכניהם] כנעניות הלא צדיקים גמורים היו טו). ושמא רש"י פי' פירשו אליבא דרבי נחמי דאמר טו) כנעניות נשאו להם, אבל אליבא דר' יהודה דאמר טו) תאומים נולדו להם ונשאו [לא] פי' רש"י. ואפשר לפרש אליבא דר' יהודה שצוה שלא ישא אותו איש מצרי. אך קשה דפי' רש"י לוי לא ישא שעתיד לישא את הארץ, והלא נשא [משה] ארנונו של יוסף שהיה במחנה לוי' י). וי"ל דינשא מעצמו כדכתיב (תהלים פ ב) נוהג כצאן יוסף ולא נשאו משה יח).

יז) ויבך יוסף בדברם אליו. על שחדשו אותו בדבר זה יט).

פסק לה

יח) וילכו גם אחיו ויפלו לפניו. אע"פ ששלחו לו שלוחים כ). מיכן פסק אע"פ שאדם מוחל על עלבונו על ידי שליח, צריך נמי להתראות לו פנים אל פנים כי מעשה דהכא כא).

יב) תנחומא אות יח. יג) לקח טוב. יד) פסחים נ. טו) ע"י מושב זקנים פענח רזא הדר זקנים חזקוני ר"י מוינא. טז) תנחומא וישב אות ו ורש"י וישב לו לה. יז) פסחים סז. יח) וכ"כ הריב"א ר"ח פלטיאל עמ' קסו וחזקוני. יט) מד"ר פ' ק אות ח. כ) כ"כ בכור שור ותו"ה עמ' צא. כא) כ"כ בלקח טוב. ובחמדת ימים כתב דת"ר אין מוחלין לאדם אלא בפניו והן לא שלחו אלא ע"י שליח ולא אמרו שמעצמן אלא אבינו צוה. והלכתא נידוי ושכועה מתירין לו בפניו ושלא בפניו אבל אונאת דברים וממון עד שירצה עכ"ל.

סליק ספר בראשית

פרשת במדבר

פסק רמח

א (א) במדבר סיני. למה במדבר סיני, מכאן שנו רבותינו (א) בג' דברים נתנה תורה, באש שנאמר (שמות יט יח) והר סיני עשן כולו וגו', במים שנאמר (שופטים ה ד) וה' בצאתך משעיר גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים, במדבר שנאמר במדבר סיני. ולכך בג' אלו מה אלו בחנם אף תורה בחנם. ומה מדבר הפקר אף דברי תורה הפקר (ב). מיהו פסק דמותר ליטול שכר בטלה (ג) כדאמר (ד) קנא שכר בטלה קא שקיל, וכן אמרין (ה) מלמדי (תינוקות) [הלכות שחיטה לכהנים] נוטלין שכר מתרומת הלשכה (ו). ועוד כן נראה ראייה ממסכת תענית (ז) דמותר לטול שכר ממי שיש לו, מההוא דנחית קמיה דר' אמי אמר משיב הרוח נשב זיקא וכו' לפי שלא היה נוטל ממי שאין לו, אלמא דממי שיש לו מותר.

(ב) כל עדת. מלמד שנתייחסו כולם אחר אבותם ולא נמצא פסול באחד מהם חוץ לבן הישראלי (ויקרא כד י) שפרסם הכתוב (ח).

(י) לבני יוסף לאפרים. (ו) בדגלים ובנשיאים ייחס יוסף על אפרים, אך בשילוח מרגלים ייחס יוסף על מנשה, לפי שהוציאו דיבה כיוסף על אחיו, אך יהושע שהיה על אפרים לא הוציא דיבה (ט). וזהו שאמר הכתוב (בראשית מח יט) ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, שפקודי בני אפרים היו מ' אלף וה' מאות ופקודי בני מנשה ל"ב אלף ומאתים, ובגדולה מתחילין מן הגדול, ובחילוק הארץ (י) נתייחס יוסף על מנשה, לפי שנתרבה נחלתם (יא) שנאמר (יהושע יז ה) ויפלו חבלי מנשה עשרה.

(יב) אלה קריאי העדה. קריאי כתיב ביו"ד (יב) ללמד שכולם היו צדיקים והיו בנתינת י' הדברות, ובפרשת ויקח קורח כתיב (במדבר טז ב) קרואי וקרין קריאי לפי שחיסר מהם י' על שם שהיו רשעים (יג).

א) מכילתא יתרו פרשה ה' תנחומא כאן אות ו. (ב) תנחומא במדבר אות ו, ושם הגירסא כל מי שאינו עושה עצמו הפקר כמדבר אינו יכול לקנות את התורה לכך נאמר במדבר סיני, ורבינו מפרש דקאי על דברי תורה שהוא הפקר וא"צ לשלם בעדה. (ג) סמ"ג עשין יב ירושלמי נדרים פ"ד ה"ג, ומובא גם בר"ן נדרים לו. ד"ה ולענין ומאירי נדרים עמוד קמט, ועי' יו"ד סי' רמו סעי' ה. (ד) כתובות קה. (ה) כתובות קו. (ו) כ"כ בסמ"ג עשין יב, אבל בתוס' כתובות קה. ד"ה גוזרי כתב בשם ר"י כיון דכל עסקם בזה ואינן עוסקין בשום מלאכה והיה מוטל על הציבור לפרנסן, וכ"כ בתוס' בכורות כט. ד"ה מה, ועי' שו"ת שערי דיעה ח"ב סי' סד. (ז) תענית כד. (ח) לק"ט. ועי' מדרש הגדול עמוד ח בפי' לבית אבותם. (ט) וכ"כ במושב זקנים בשם ר"י החסיד. (י) במדבר לה כג. (יא) כ"כ בלקח טוב. אבל במדרש אגדה כתב לפי שחצי שבט מנשה קבלו חלקם תחלה בטרם שנכנסו לארץ. וכ"כ פענח רזא ד' קסו, ואמרי נועם עמ' קלו. (יב) בבעל הטורים ואמרי נועם כתבו ואו קטיעא וקרין קרואי. (יג) בלקח טוב, שהרי בויקח קרח קרואי

פסק רמט

(ז) אשר נקבו בשמות אליצור בן שדיאור וגו'. כל אילו שמותן האמורים כאן אינו עיקר שמותן, אך נקבו וכינה אותם כל איש ואיש לפי זכות שבטו. ומכאן פסק שאין לכתוב בשטרות בעיקר שמותן (ד) הנקובין, שהרי נקבו לשון כינוי (פ).

אליצור בן שדיאור. בשביל זכות ראובן שהציל את אחיו יוסף שהושלך לבור וקידש שמו של הקב"ה במצרים ולא בא לאשת פוטיפר, כאברהם שקידש שמו כשהושלך באור כשדים (פ), וזהו אליצור כלומר שנקרב אלי צור בתשובה שנאמר (ישעיה נז יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב (ז) ואומר (ישעיה נז טו) שוכן עד וגו'.

שלומיאל בן צורישדי. שדי בזכות שמעון שסיגף עצמו ומטפל לדגלו של ראובן כדי ללמוד ממנו סדר התשובה, ונתחבר ליהודה במלחמה שנאמר (שופטים א ג) ויאמר יהודה לשמעון עלה אתי בגורלי, ולפי שיהודה הודה ולא בוש לכך נתחבר אליו ללמוד ממנו לרצות בוראו על מעשה זמרי ולהשלים ליראתו. ולכך נקרא שלומיאל לפי שנשלם לאל, בן צורי שדי, בן יעקב שקרא להקב"ה שדי שנאמר (בראשית ח ג) אל שדי נראה אלי בלזיח.¹²³⁴⁵⁶⁷

בפסיקתא מרניי (עקרה), ג' ימים קודם שיבא אליהו ז"ל (ו) יעמוד על הרי ישראל, ובוכה ומספד אליהם ואומר הרי ישראל עד מתי תהיו בחורבה צייה ושממה וקולו יהא נשמע מסוף העולם עד סופו. ואחר כך אומר להם באתה שלום ג' פעמים שנאמר (ישעי נב ז) הנה על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום, כיון ששומעים הרשעים הם שמחים ואומרים זה לזה באתה שלום לנו. ביום שני עומד על ההרים ואומר להם בא טוב לעולם ג' פעמים שנאמר מבשר טוב והרשעים אומרים בא טוב לנו. ביום ג' עומד על ההרים ואומר בקול רם באה ישועה לעולם ג' פעמים. וכיון שרואים הרשעים אומרים בא ישועה לנו, וכיון שרואה שהרשעים אומרים לנו הוא אומר לציון מלך אלהיך, לציון ולבניה אמרתי ולא לרשעים. באותה שעה מראה הקב"ה מלכותו וכבודו לכל באי עולם וגואל את ישראל ועולה בראשם שנאמר (מיכה ב יד) עלה הפורץ לפניהם וגו' ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם.

ג (מ) פקוד כל בכור זכר וגו'. אמר הקב"ה בשביל חיבתכם שינתי סדרו של עולם שכתוב בתורה (שמות יג יג) כל פטר חמור תפדה בשה, וישראל נקראו שה, היו

מועד חסר יו"ד על שהיו רשעים, ועי' בעל הטורים ובפענח רזא ובאמרי נועם ועי' מדרש הגדול עמוד ט. (יד) דאפילו סימנא בעלמא הוי חתימה כדאיתא בגיטין לו. דרב צייר כורא ופירש"י צייר כורא ולא היה חותם שמו, ורבי חנינא צייר חרותא וכו' עיי"ש. וכ"ש הכינוי. אבל משמע שם דלפרש שמו בפירוש די, ולשון רבינו משמע דיותר טוב הכינוי משמו, ואפשר דשמו יש רבים אחרים ששמו כשמו, אבל הכינוי הוא לפי מעשיו ואין אחרים נקראים בכינוי זה. (טו) עי' מד"ר קרח פי"ח אות ג האנשים אשר נקבו בשמות, אע"פ שלא פרסמן הכתוב נתן סימניהן. (טז) בן שדי אור זה אברהם ששדי פי' שהשליך באור כשדים. (יז) עי' ברכות לד. (יח) גם במדרש אגדה דורש כל השמות ובאופן אחר עיי"ש ובפענח רזא ואמ"נ ע' קלו. (יט) בפסיקתא רבתי

נפדין במצרים שהן חמור, שנאמר (יחזקאל כג כ) בשר חמורים בשרם, והרגתי בכורי מצרים וקדשתי בכורי ישראל, לכך צוה פקוד כל בכור זכר וגו' (ב). בילמדינו (כא) מפרש שאלא כך עשה משה נטל פתקין כנגד כל הבכורות וכתב עליהן נלוי. ועוד נטל רע"ג פתקין וכתב עליהן ה' שקלים, כללן ונתנן בקלפי, למי שעלה בידו בן לוי פטור, למי שעלה בידו ה' שקלים חייב. ומשה אומר (בב) למי שעלה בידו פתק של ה' שקלים הרי היה שם פתק שהיה כתב עליו בן לוי ולא עלה בידך תן פדיונך. וכן נראה דמכל מקום קצת קשה, עדיין יש מחלוקת בדבר, שהרי באחרונים לא היו כל כך פתקין של בן לוי כמו בראשונה, ויכולין לערער לכך עלה בידו פתק של ה' שקלים, לפי שלא היו הרבה כל כך פתקין של בן לוי שם ליטול כמו בראשונה. ויש לומר דאיירי כשהראשונים כשנוטל פתק אחד מחזירין אותו לקלפי, ואז בכל נטילה ונטילה היו כל הפתקין שם (בג).

ד (כ) ולא יבאו לראות כבלע את הקודש. פי' בשעת הכנסת כלים לנרות ומכסין אותם. וזהו כבלע לשון כסוי, כמו (בראשית מא ז) ותבלענה השבלים דלכו"ע לשון כסוי (בד), דאי אפשר להיות בליעה ממש, דאין מראין בחלום דבר שאינו יכול להיות כמו (כה) דעייל פילא בקופא דמחטא (כו).

אוצר החכמה

פרשת נשא

(כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם. פי' רבינו שלמה (א) גם הם, כמו אשר צויתך על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה. וקצת קשה אמאי לא כתיב כן בבני מררי (נשא ב). וכן נראה דיש לומר דמשום דמצינו שלא נפסלו בני קהת מבין נ' ומעלה אלא לעבודה בכתף אבל חוזר הוא לעגלות ולשיר, ולא היה שום עבודה בכתף אלא בבני קהת, אבל בבני גרשון לא היה עבודתן בכתף (ד"א) [ה"א] שלא יהא נמנין מבין ל' ועד נ' [ת"ל גם הם] (ג). וקצת קשה אם כן בבני [מררי] שהיו נמנין מבין ל' ועד בן נ' היה לומר גם הם. ויש לומר דכבר אפסקי בבני גרשון ואע"ג שלא היו עבודה בכתף.

ה (ב) ספרי (ד). וישלחו מן המחנה. מן למחנה שכינה, מלמד שאין עונשין מן הדין שהרי אם נדחו ממחנה ארון קל וחומר ממחנה שכינה, סיפרי.

פרשה לו סוף פיסקא רני ושמחי בשנויים. (כ) תנחומא במדבר אות כד. (כא) וכ"כ גם בתנחומא אות כה בשם ר' נחמי, וכ"כ בלק"ט. (כב) בתנחומא שם: והממונה אומר. (כג) כ"כ במושב זקנים בשם הר"י ע"ש ובמנחה בלולה. (כד) כ"פ הלקח טוב ורבינו מיוחס וע"י אבן עזרא וציוני. (כה) ברכות נה. (כו) כ"כ הבכור שור בראשית מא ז.

(א) רש"י. (ב) ע"י מד"ר פ"ו אות ב וע"י ד"ז פע"ר מ"ז ר"ח פלטיאל. (ג) קמ"ל דבזמן המשכן שיש עבודה בכתף נפסלו כל הלויים לאחר חמישים שנה לעגלות ואפי' לשיר, כדאמרי' בחולין כד. לא אמרתי (ששנים פוסלין בלויים) אלא בזמן שעבודה בכתף, ועוד אמרו שם אבל בשילה ובבית עולמים אינם נפסלין אלא בקול. (ד) ספרי פיסקא א.

פרשת ברכה

לג (א) וזאת הברכה אשר ברך משה. לפי שהוכיחן משה ודיבר להן דברים קשים לישראל, כדי לנחמן חזר ובירך אותם^(א) כל שבט ושבט בפני עצמו, וחזר וכוללן כולן בברכה שני^(ב) (דברים לד כח-כט) וישכון ישראל וגו' ואומר אשריך ישראל^(ג). והיה בשעה שש יום של ז' באדר כדפי' בפטירת משה^(ד). וממנו למדו כל הנביאים הושע ויואל ועמוס וירמיה שתחילת דבריהם קשין וסופן ניחומין^(א). ד"א וזאת הברכה, וזה"כ (תהלים קיט ק) מזקנים אתבונן, ממקום שהניח אברהם שני^(ב) (בראשית כד א) ואברהם זקן התחיל יצחק לברך שני^(ג) ויהי כי זקן יצחק ויקרא אל עשור^(ד) וגו', ממקום שהניח יצחק בקריאת בנו לברכו [שנאמר (בראשית כח א) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו] התחיל יעקב לברך את בניו שני^(ה) (שם מט א) ויקרא יעקב אל בניו וגו', ממקום שסיים יעקב בוזאת שני^(ו) (בראשית שם) וזאת אשר דבר להם אביהם התחיל משה לברך שני^(ז) וזאת הברכה וגו'^(ח), כלומר וזאת הברכה מוספת על ברכתו של יעקב שבירך השבטים חזר משה ואמר זאת הברכה^(י) ובמקום שסיים משה באשריך ישראל (לג כט) התחיל דוד ספרו אשרי האיש^(י). לפני מותו. וכי תעלה על דעתך שבירך משה לאחר מותו, אלא סמוך למותו^(י) לאחר שהוכיחן.

פסק תפט

(ב) ויאמר ד' מסיני בא וגו'. לא פתח משה תחילת ברכתו של ישראל, עד שפתח תחילה בשבחו של מקום ואח"כ ברכתו, וחזר וחתם בשבחו של מקום שני^(א) אין כאל ישורון, וכן דוד מלך ישראל פתח תחילה בשבחו של מקום ואמר (תהלים קמט א) הללויה שירו לד' שיר חדש ואח"כ סיפר בשבחן של ישראל שני^(ב) כי רוצה ד' בעמו^(ג). ומכאן פסק כל הדרשנים יש להם לפתוח תחילה ולחתום בסוף בשבחו של מקום ובאמצע יאמרו. ד"א ויאמר ד' מסיני בא, כשביקש הקב"ה ליתן תורה, הרעיש כל העולם כולו על יושביו שני^(ד) (תהלים כט ג) קול ד' על המים אל הכבוד הרעים וגו', וכששמעו כל האומות כל הקולות נתקבצו כולם אל בלעם ושאלו אם הקב"ה רוצה לאבד עולמו, אמר להם כבר הבטיחם שלא יבא מכול לעולם שני^(ה) (בראשית ט טו) ולא יהיה עוד מכול לשחת, אמרו לו כל הקולות הללו למה, אמר להם ד' עוז לעמו יתן, אמרו לו אם כן (תהלים כט יא) ד' יברך את עמו בשלום^(י). ואתה מרבבות קודש. שלא כמדת הקב"ה מידת בשר ודם כשהוא עושה משתה חופת בנו מראה כל עושרו, והקב"ה כשאירס ארוסתו לא הביא כל רבבותיו

(א) ספרי פיסקא שמב. **(ב)** רש"י בפסוק אשריך ישראל ופתרון תורה ע' שכד. **(ג)** במדרש פטירת משה (אוצר המדרשים ח"ב ע' שסו:) התחיל משה לברך כל שבט ושבט בפני עצמו, כיון שראה שקצרה שעתו כללם בברכה אחת ועי' בפ"י רבינו על שה"ש א ד. **(ד)** במד"ר ר"פ ברכה אות א, עמד יצחק לברך את יעקב אמר ממקום שפסק אבא אני מתחיל אבא הפסיק בויתן אף אני מתחיל בויתן מנין שנאמר ויתן לך ה', וכנוסחת רבינו לא מצאתי. **(ה)** מד"ר ברכה אות א תנחומא ויחי אות טז. **(ו)** ספרי פיסקא שמב. **(ז)** תנחומא ויחי אות טז, מדרש תהלים מזמור א אות ה. **(ח)** ספרי פיסקא שמג.

אלא מרכבות. ד"א ואתה מרכבות קודש. לא כמדת בשר ודם כשהוא יושב בפמליא שלו הרבה יפין כמותו הרבה גיבורין כמותו, אבל הקב"ה מיד הכירו בו שהוא נאה מכולם שני ואתה מרכבות קודש [אות הוא בתוך רכבות קודש] (ט) ולכך כתיב ואתה בה"א (י) וכן מיד כשנגלה על הים היכרוהו בין כל רכבות שלו שני זה אלי ואנוהו (ח).

מימינו אש דת למו. כשהיה הדבור של אש יוצא ויורד דרך ימינו של קודש לשמאלן של ישראל, ועוקף את מחנה ישראל י"ב מיל על י"ב מיל, וחוזר ובא דרך ימינם של ישראל לשמאלו של הקב"ה והוא מקבלו בימינו וחוקקהו על הלוחות (ח). וכן מתרגמינן (יא) כל דיברא מתהפך בהון מן סטר לסטר וחוזר ומתחקק על לוחי קיימא, והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו (ח) נחלק לד' קולות ומן ד' ע' קולות לשבעים אומות כן כדפי' לעיל (י) על השמע עם קול אלקים וגו' וזהו מימינו אש דת למו. מימינו אש וגו'. מגיד הכתוב שדברי תורה נמשלין לאש, מה אש נתנה מן השמים כן דברי תורה נתנו מן השמים, ומה אש חיים לעולם כך דברי תורה חיים לעולם פירש מהן ממיתין (לו) אותו ומה אש משתמשין בעוה"ז ובעוה"ב כך דברי תורה, ומה אש כל המשתמש בו בגופו נעשה רושם כך דברי תורה (אם) העמלין בהן ניכרין בין הבריות, התלמידי חכמים [ניכרים] בדיבורן ובהליכתן ובעטיפתן בשוק (ח).

(ג) אף חובב עמים. מלמד שחיבב הקב"ה את ישראל מה שלא חיבב שום אומה ומלכות. כל קדושיו בידך. אלו פרנסי ישראל שנותנין נפשם וגופן על ישראל כמשה דכתיב (שמות לב לב) ואם אין מחני נא וגו' כדוד שני' (ש"ב כד יז) הנה אנכי חטאתי וגו' ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי. והם תכו לרגליך. אע"פ שהן אנוסין ובזויין ולוקין. ישא מדברותיך. שהיו מקבלין עול תורתך עליהם שני' (שמות כד ז) כל אשר דבר ד' נעשה. ד"א אף חובב עמים. שאין חלק האומות כחלק ישראל כדאמרינן גזל הגוי מותר ושל ישראל אסור, וכן שור של ישראל שנגח שור של נכרי וכו'. בגמרא (י) עד ודבר זה אינם מודיעים למלכות. כל קדושיו בידך. אלו נשמותיהן שנותנין עמי באוצר שני' (ש"א כה כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ד' אלקיך (י).

(ד) תורה צוה לנו משה. כל צוויי התורה שהיה למשה אינו אלא לנו (טו) שנאמר (במדבר ה ב) צו את בני ישראל. מורשה קהילת יעקב. משל לבן מלכים שנשבה כשהוא קטן למדינת הים, אם רוצה לחזור לאחר ק' שנים אינו בושה מלחזור, שאומר אני חוזר לירושתי. כך התורה שהיא ירושת אבות, אין אדם מתבייש לחזור אליה אפי' אחר כמה שנים (טז).

(ט) ספרי שם ותנחומא אות ה, מדרש שה"ש (א,ב) עמ' יוד ספר רב נסים גאון עמ' רפג. (י) זהו הוספות רבינו. (יא) במחזור ויטרי עמוד שלו שכ. (יב) עי' בדברי רבינו לעיל פ' ואתחנן בפסוק קול דברים. (יג) ב"ק לח. (יד) ספרי פיסקא שמד. (טו) בספרי פיסקא שמה, ציווי זה אינו אלא לנו אינו אלא בעבורנו. (טז) ספרי פיסקא שמה.

(ה) ויהי כישורון מלך וגו'. כשראשי ישראל שווין בעצה אחת, אז מלכו של עולם שמו הגדול משתבח^(י), שני ויהי כישורון מלך. בהתאסף וגו'. כשהם באגודה אחת ולא כשהן עשוין אגודות אגודות שני (עמוס ט ו) ואגודתו על ארץ יסדה^(יח).

(ו) יחי ראובן ואל ימות. מה ענין זו לזו^(יט), משל למלך שבא אצל בניו לפרקים, שהוא נפטר מבניו הן מלויין אותו, אמר להם צריכין אתם כלום ממני, אמרו לו אין לנו צורך אלא שתמצה לאחינו הגדול. כך אילמלא השבטים לא נתרצה הקב"ה אל ראובן, ולכך סמך יחד שבטי ישראל, נתפלל [משה] יחי ראובן וגו' ואל ימות כמעשה בלהה^(כ), לפי שנתכוין לטובה^(כא).

(ז) וזאת ליהודה. סמך ללמד (מה) [מי] גרם לראובן שני בו ואל ימות, יהודה שהודה כמעשה תמר, כשראה ראובן [כן] גם הוא הודה שני (איוב טו יח) אשר חכמים יגידו. שמע ד' קול יהודה. נתפלל משה על שבטו של יהודה, אמר לפניו כל זמן שיהא שבט יהודה בצער ויתפלל לפניו שתעלה אותו מצרתו. ואל עמו תביאנו. שנקבר בארץ. ידיו רב לו. כשעה שהרג עשו^(כב), וכן אמר יעקב (בראשית מט ח) ידך בעורף אויביך, שהרג את עשו^(כג). וק"ק לר"ץ^(כד) דאמרי' במס' סוטה^(כה) כי חושים הרגו. וי"ל חושים הכהו בדקר ולא מת עדיין עד שהרגו יהודה^(כז).

(ח) וללוי אמר וגו'. לפי ששמעון ולוי שתו בכוס אחד שני (בראשית מט ז) ארור אפם כי עז. משל לשנים שלוו מן המלך, עמד אחד ופרע, והאחר לא (דבר) [דיו] אחר שלווה [ולא] פרע אלא חזר והלווה מן המלך, כך שניהם שמעון ולוי בשכם לוו שני (בראשית לד כה) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי וגו', לוי פרע במדבר שני (שמות לב כו) ויעמוד משה בשער המחנה, וחזר [שמעון] והלווה מן המקום (שמעון) בשיטים שני (במדבר כה א) וישב ישראל בשיטים וגו' וכתיב (שם יא) פנחס בן אלעזר, ושם פרע לו עוד, אבל שמעון לא דיי שלא פרע אלא חזר ולוה שני ושם איש ישראל המוכה וגו'^(כז). תומיך ואוריך. שאתה עתיד ללבוש אורים ותומים^(כז). (שהם) [ששם] שם המן[פורש]^(כז) הנתון בחושן על לבו כדפי' לעיל^(כח). לאיש חסידך. לאיש שנעשו לו חסדים ע"י בניך. זה כהן גדול. אשר נסיתו במסה. והוא מצא אותו שלם שבטו לוי בכמה וכמה נסיונות. תריביהו על מי מריבה. ספיקנטיס ותספקת לו. פי' עלילות דברים עוללת אותם. אם משה אמר (במדבר כ י) שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו^(כז).

(ט) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו. וכי עלתה על לב אדם ששבט לוי עבדו ע"ז והכתיב (שמות לד כו) ויעמוד משה בשער המחנה וגו' אלא זה אבי(ו) אמו מישראל. כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו. במדבר^(כט) שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא מלו עצמן לפי

(י) בספרי פי' שמו, שמו הגדול משתבח מלמעלה. בלקח טוב, מלכות שמים מתקיימת מלמעלה. (יח) ספרי פיסקא שמו. (יט) פי' יחי ראובן ליחד שבטי ישראל. (כ) ספרי פיסקא שמו. (כא) שתבע עלבון אמו כמ"ש בספרי שם. (כב) ספרי פיסקא שמח. (כג) במדרש תנאים ידיו רב לו בהריגתו את עשו שנאמר ידך בערף אויבך, ועי' בלקח טוב. וכ"ה בירושלמי כתובות פ"א ה"ה. (כד) תוס' גיטין נה: ד"ה ביהודה. (כה) סוטה יג. ועיי"ש בתוס' (איוורא) ה"ר חננאל ע' כט. (כו) ספרי פיסקא שמט. (כז) וכ"כ רש"י תצוה בפסוק את האורים. (כח) אינו לפנינו בפי' תצוה. (כט) ספרי פיסקא שנ.

שלא נשבה להם רוח צפונית^ל לכך לא פרעו^{לא}, ולא עשו פסח ראשון רק שנה שנייה^{לב}) אבל שבט לוי מלו ופרעו, לפי שהיו מקריבין את התמידין^{לג}).

(י) יורו משפטיך ליעקב. שכל ההוראות יוצאות מפי כהנים שני' (דברים כא ה) על פיהם יהי כל ריב וכל נגע, ריב אלו ריבי פרה וריבי עגלה וריבי סוטה, וכל נגע אלו נגעי אדם נגעי בתים נגעי בגדים. ותורתך. שתי תורות שבכתב ושל בעל פה^{לג}). ישימו קטורת באפיך. זה קטורת שלפניי ולפנים^{לד}). שהיה מקטיר בין הכרובים מקום שהשכינה שם^{לה}). וכליל על מזבחך. זה איברי עולה^{לד} שכולה כליל.

(יא) ברך ד' חילו. בנכסים רוב כהנים עשירים, משום [אבא] הדורש נער הייתי גם זקנתי וגו' (תהלים לו כה) זה זרעו של אהרן^{לו}). וכן נראה זה כהן גדול, שני' (ויקרא כא י) והכהן הגדול גודלהו משל אחיו אם אין לו^{לו}). ופועל ידיו תרצה. שמרצה ישראל לאביהם שבשמים. מחץ מתנים קמיו. מי שמעורר על הכהונה מיד ניזוק. ד"א זה קרח ומשנאו זה עוזיהו שנצטרע^{לו}).

(יב) לבנימן אמר ידיד ד'. חביב בנימן מכל אוהביו שנקרא ידיד שהוא חביב יותר מכל אוהביו, ששה נקראו ידיד, הקב"ה שני' (ישעי' ה א) אשירה נא לידידי, אברהם (ירמי' יא טו) מה לידידי בביתי, בנימן שני' ידיד ד', שלמה (ש"ב יב כה) ויקרא שמו ידידיה, ישראל שני' (ירמי' יב ז) ונתתי את ידידות נפשי בכף אויביה, בית המקדש שני' (תהלים פד ב) מה ידידות משכנותיך. יבאו ישראל שנקרא ידידים ויבנו בית המקדש שנקרא ידיד בחלקו של בנימן שנקרא ידי ומפני מה זכה בנימן ששרתה שכינה בחלקו, לפי שכל השבטים נולדו בחור"ל ובנימין נולד בארץ ישראל ... ד"א לכך זכה בנימן, לפי שכל השבטים היו במכירת יוסף לבד מבנימן, אמר הקב"ה אין אני אומר לאלו שיבנו ביהמ"ק בחלקם, לפי שלא אתמלא עליהם רחמים אם יתפללו לפני שלא רחמו במכירת יוסף אחיהם, לכך ציוה לבנות בית הבחירה בחלק בנימן^{לה}).

(יג) וליוסף אמר מבורכת ד' ארצו. חלק יוסף מבורך מכל הארצות. ממגד שמים מטל. שיהא טל מצוי כל שנה. ומתהום רובצת תחת. שתהא מרובצת במעינות^{לס}).

פסק תצ

(מז) תבואתה לראש יוסף. פי' ליוסף שבא לראש למצרים יחיד ונמכר שם (הוא בא בראש למצרים) והוא עתיד לבא לראש לעתיד לבא^ס). פסק פי' זה משיח בן אפרים^{סא} שיבא

ל) יבמות עב. לא) כ"כ בפרקי דר"א פכ"ט שמלו ולא פרעו, וכ"כ בתוס' יבמות עא: ד"ה מאי בשם רבינו נסים גאון עי"ש ובשו"ת מהרי"א אסאד ח' יו"ד סי' רנח. לב) ספרי בהעלותך פיסקא סז. לג) חגיגה ו: ספרי זוטא בהעלותך בפסוק ככל אשר צוה ה', רמב"ן תשא כפ' ונתת אותו ועי"ש במזרחי, ועי' שו"ת לב חיים ח"א סי' כד ורבינו בחיי פנחס עמוד ר. לד) ספרי פיסקא שנא. לה) בפסוק ס"פ בהעלותך ז פט. לו) ספרי פיסקא שנב. לז) יומא יח. לח) ספרי פיסקא שנג. לט) ברכינו בחיי כתב כשם שבאת בגלות מצרים קודם אחיך כן בא לגאולה קודם להם, והם מ"ה שנים שעתידי הנדחים שיהיו נגאלין קודם הנפוצים. מ) בכי"ה: בן יוסף. מא) מדרש ויושע כב, מהרש"א סוכה נב. אגדת המשיח (אוצה"מ ע' שפט), משיח

קודם משיח בן דוד^{מב}). ולקדקוד נזיר אחיו. כל לשון נזיר לשון רחוקה. כך הרחוקהו אחיו ועשאוהו כנכרי שמכרוהו^{מב}).

(ז) בכור שורו הדר לו. זה יהושע שבא מאפרים, שניתן לו הדר, ולמשה נתן לו הוד שאילו נותן הוד ליהושע אין כל העולם יכול לעמוד בו^{לפ}). זשאה"כ (במדבר כז כ) ונתת מהודך עליו ולא כל הודך^{מג}), שניתן לו הדר ולא הוד. וקרני ראם קרניו. כלומר נאות כקרני ראם שהם נאות יותר משל שור ושור יש בו כח יותר משל ראם, ניתן ליהושע כח של שור ויופי של ראם. בהם עמים ינגח יחדיו וגו'. כמה עמים כבש יהושע והלא לא כבש יהושע אלא ל"א מלכים [אלא] דווקא ל"א מלכים שבארץ ישראל, אך כיבש [גם] מלכים ושלטונים שהם מסוף העולם ועד סופו שני' יחדיו אפסי ארץ^{לפ}).

(יח) ולזבולון אמר. לפי שני' (בראשית מז ב) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים וגו' מן החלשים שבה, ולא פי' מי הם, אלא אותן שנכפלו שמותן בברכת משה, לפי שהיו חלשין כפלן שמותן ליתן להם כח, וזבולון היה אחד מהם^{מב} בגמרא בפ' מרובה פח) מפרש איכפא אותן שלא הוכפלו היו החלשים. שמח זבולון בצאתיך. מלמד שהיה זבולון סרסור ולוקח מן הגוים ומוכר לאחיו ומן אחיו מוכר לגוים. ויששכר באהליך. מלמד ששבט ישכר משתבח, ומצליח היו בתורה יותר משאר שבטים שני' (דה"א יב לג) ובני יששכר יודעי בינה לעיתים, וכן יעקב היה משבחו בתורה שני' (בראשית מט טו) וירא מנוחה כי טוב^{מב}).

(יט) עמים הר יקראו. שהיו מלכים מתכנפות ובאות לפרקמטיא לארץ ישראל, והיו אומרים הואיל ונצטערו לבא לכאן נלך ונראה מה טיבן של יהודים ועולים לירושלים ורואין שכל ישראל עובדין לאל אחד ואוכלין מאכל אחד נוכו' והם אומרים אין יפה להדבק אלא באומה זו, מנין אתה אומר שאין זרים משם עד שמתגיירים ובאים ומקריבין זבחים ועולות ת"ל שם יזבחו זבחי צדק^{מב}).

לד (י) לא קם נביא עוד בישראל כמשה. זש"ה (קהלת ז א) טוב שם בגי' זה משה. ואין לך מעלה כשם טוב שאין מכירין מעשיו של אדם עד לאחר מותו, שהרי מתנות טובות נפסקו מישראל לאחר מותו. ואחר מותו כתיב לא קם נביא עוד בישראל כמשה, ולכך הלמ"ד גבוה מכל האותיות לפי שנאמר בו ולא קם נביא, וזהו ציוה ד' ללמד אתכם לעיני כל ישראל.

בן יוסף ילחום כנגד אדום כי אין בני עשו נופלים אלא בזרעו של רחל. מב) ספרי פיסקא שנג עשאוהו נזיר, ויש גירסא עשאוהו בכור. אבל גירסת רבינו נכון: ועשאוהו כנכרי. מג) ספרי פנחס פי' קמ. מד) רש"י. מה) ב"ק צב. לפנינו שם כרש"י. אבל שם בתור"ה ד"ה אלו כתב בבראשית רבה (פ' צה אות ד) יש איפכא שהנכפלים גבורים כמו יהודה שנכפל. מו) ספרי פי' שנד פי' דכתיב זבחי צדק זבחים היינו שלמים וגוים אין מקריבין שלמים אלא שנתגיירו ומביאין שלמים.

סליק ספר דברים

